

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ  
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

# **ВІСНИК**

## **Науково-дослідної лабораторії інклюзивної педагогіки**

*Випуск ІХ*

**«Спеціальна та інклюзивна освіта: теорія, методика, практика»**

Матеріали ІХ Всеукраїнської науково-практичної конференції

(30-31 березня 2023 р.)

УМАНЬ  
2023

**ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР ТА ВІДПОВІДАЛЬНА ЗА ЗБІРНИК:**

*Малишевська І. А., д-р пед. наук, проф., проф. кафедри спеціальної та інклюзивної освіти, завідувач лабораторії інклюзивної педагогіки Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.*

**РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:**

*Бондаренко Ю. А., д-р пед. наук, проф., проф. кафедри спеціальної та інклюзивної освіти, завідувач науково-дослідної лабораторії проблем інклюзивної освіти Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка;*

*Колупаєва А. А., д-р пед. наук проф., член-кореспондент НАПН України, заслужений діяч науки і техніки України, головний науковий співробітник відділу інклюзивного навчання Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України;*

*Кравченко О. О., д-р пед. наук проф., декан факультету соціальної та психологічної освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;*

*Махомета Т. М. – канд. пед. наук, декан факультету фізики, математики та інформатики, професор кафедри вищої математики та методики її навчання Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;*

*Попиченко С. С. – канд. пед. наук, доц., декан факультету дошкільної та спеціальної освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;*

*Таранченко О. М., д-р пед. наук проф., головний науковий співробітник відділу освіти дітей з порушеннями слуху Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України;*

*Цимбал-Слатвінська С. В., д-р пед. наук, проф., проф. кафедри спеціальної та інклюзивної освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;*

*Слатвінська А. А., канд. пед. наук, доцент кафедри спеціальної та інклюзивної освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.*

**ТЕХНІЧНИЙ РЕДАКТОР:**

*Лисинюк О. Р. – старший лаборант кафедри спеціальної та інклюзивної освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.*

*Рекомендовано до друку вченою радою факультету дошкільної та спеціальної освіти  
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини  
(протокол № 10 від 22 березня 2023 року)*

Вісник Науково-дослідної лабораторії інклюзивної педагогіки. Вип. 9 : Спеціальна та інклюзивна освіта: теорія, методика, практика : матеріали 9-ої Всеукр. наук.-практ. конф. (30-31 березня 2023 р.) / МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини ; [головред. Малишевська І. І.[та ін.]. – Умань: Візаві, 2023 р. – 217 с.

До збірника увійшли матеріали ІХ Всеукраїнської науково-практичної конференції: «Спеціальна та інклюзивна освіта: теорія, методика, практика». Основна тематика представлених доповідей відповідає напрямам роботи конференції: теоретичні основи спеціальної та інклюзивної освіти в умовах сучасності; сучасні проблеми спеціальної та інклюзивної освіти; практичні аспекти спеціальної та інклюзивної освіти; психолого-педагогічний супровід осіб з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного освітнього простору.

<i>Денисенко Людмила, Хрипун Дар'я.</i> Корекційно-педагогічна робота з профілактики дискалькульії у молодших школярів із тяжкими порушеннями мовлення.....	61
<i>Зборовська Леся, Вернигор Оксана.</i> Розвиваємо компетентності у дітей з ООП використовуючи робочі зошити на уроках біології та українській мові і літератури.....	64
<i>Кашуба Любомира, Чекан Оксана.</i> Каністерапія як метод психокорекції в спеціальній освіті.....	67
<i>Кляп Маріанна, Барна Христина.</i> Логоритмічні вправи як корекційний засіб подолання загального недорозвинення мовлення.....	72
<i>Коваль-Бардаш Людмила.</i> Організаційно-методичні аспекти логопедичного супроводу у здо з інклюзивним навчанням.....	76
<i>Колишкін Олександр.</i> Практичні аспекти використання засобів адаптивної фізичної культури в умовах спеціального закладу освіти.....	81
<i>Колісніченко Катерина, Слатвінська Анна.</i> Сенсорний розвиток дітей молодшого дошкільного віку з особливими освітніми потребами засобами ігрової діяльності.....	86
<i>Коляда Наталія, Поліщук Наталія.</i> Інклюзивне волонтерство як суспільна потреба.....	89
<i>Кравченко Оксана.</i> Інклюзивне навчання осіб з особливими освітніми потребами у закладах вищої освіти.....	92
<i>Куцоласька Альона.</i> Проблематика (мімікрія) інклюзивної освіти в сучасному суспільстві.....	95
<i>Логутенко Олена.</i> Особливості комунікативних умінь і навичок дітей старшого дошкільного віку із затримкою психічного розвитку.....	98
<i>Малишевська Ірина.</i> Управлінська діяльність команди педагогічних фахівців в умовах інклюзивної освіти.....	101
<i>Малишевська Ірина, Сук Наталія.</i> Проблеми формування комунікативної діяльності у дітей з інтелектуальними порушеннями.....	104
<i>Мельник Віта, Авраменко Оксана.</i> Виховання ініціативності особистості як психолого-педагогічна проблема.....	107
<i>Мельникова Ольга.</i> Особливості соціального розвитку дитини із затримкою психічного розвитку в умовах інклюзивного навчання.....	110

*Кашуба Любомира,  
кандидат педагогічних наук,  
доцент ЦДУ ім. В. Винниченка*

*Чекан Оксана,  
кандидат педагогічних наук,  
доцент Мукачівського державного університету*

## **КАНІСТЕРАПІЯ ЯК МЕТОД ПСИХОКОРЕКЦІЇ В СПЕЦІАЛЬНІЙ ОСВІТІ**

Середовище життя та функціонування особистості є основним джерелом факторів впливу на психоемоційний та мовленнєвий розвиток особистості. Сучасна психологічна та соціальна служби готові надати різноманітну просвітницьку, консультаційну та терапевтичну допомогу, з метою покращення та відновлення психічного здоров'я і емоційної рівноваги. Одним із методів психокорекційної роботи є тваринна терапія, яка полягає у взаємодії людини і тварини. Така взаємодія є розвиваючою, терапевтичною, рекреаційною та навчальною (Темникова і Бондарчук, 2017) [1].

В Україні тваринна терапія є досить новою з погляду її застосування у психотерапевтичній роботі. Також, тваринна терапія та її вплив на психоемоційний стан людини є маловивченим в Україні з наукової точки зору, що в закордонних джерелах має зовсім протилежну картину. Таким чином, метою даної публікації є стисле висвітлення емпіричних даних про особливості впливу фактору людино-тваринної взаємодії в каніс-роботі (взаємодії з твариною) на психоемоційну сферу особистості.

Тваринна терапія, також відома як анімалотерапія або анімалтерапія, має різні напрямки роботи в залежності від виду тварини, яка залучається у взаємодії з людиною. Серед зазначених напрямків широко відомі іпотерапія (взаємодія з кіньми), каністерапія (взаємодія з собаками), фелінотерапія (взаємодія з кішками), та дельфінотерапія.

Незважаючи на те, що кожний з цих напрямків включає в себе слово «терапія», власне терапія є окремою формою взаємодії людини і тварини, яка вимагає дотримання фахових, процедурних, організаційних та клінічних правил проведення такої роботи. Тому, будь-який напрямок в системі людино-тваринної взаємодії варто розглядати як комплекс заходів, які спрямовані на відновлення,

розвиток та терапію психічного, тілесного та емоційного стану людини з залученням тварин.

Слід зазначити, що в Україні активно розвиваються мережа та осередки людино-тваринної взаємодії, які використовують тварин (переважно собак) з метою розвитку пізнавальних (когнітивних) та поведінкових навичок, збалансування емоційних переживань, психологічної корекції, і психоемоційної реабілітації після пережитого психотравматичного досвіду, особливо в сучасних умовах, коли йде війна.

Особливо така робота використовується у взаємодії з людьми, в яких є вроджені або набуті порушення розвитку, з учасниками бойових дій, з жертвами насилля або нещасних випадків, та з людьми похилого віку. Зважаючи на те, що першочерговими споживачами результатів такої роботи є люди і вплив спрямований на досягнення якісних і кількісних змін в людській психіці, взаємодія з тваринами в такій роботі повинна здійснюватися під наглядом фахівця з психології, клінічної психології, медицини, соціальної роботи та спеціальної педагогіки в залежності від цілей та характеру такої роботи.

Вимоги до фаховості людино-тваринної взаємодії зумовлені тим, що для досягнення бажаного конструктивного та терапевтичного ефекту необхідно володіти знаннями про особливості формування та функціонування людської психіки та психіки тварин. Головне правило: «Спершу – не зашкодь!», яке потрібно розглядати не тільки на користь людини, але й так само на користь тварини, яка взаємодіє з людиною. Сфера застосування людино-тваринної взаємодії, зокрема каніс-взаємодія, є досить широкою і не обмежується лише допомогою у пост-травматичний період. Залучення собак до психоемоційної роботи також відбувається і до настання стресових ситуацій.

Наприклад, відомо, що в університетах США широко використовується практика роботи з собакою-терапевтом безпосередньо перед іспитами та вступними екзаменами (Myers і DeWall, 2014) [4]. Також, використання собак-терапевтів у закладах для літніх людей є нерідкісним явищем.

Як свідчить закордонні психолого-методичні видання, згідно результатів проведення досліджень у цьому напрямку (Banks і Banks, 2002) [2], залучення собак до взаємодії з людьми літнього віку у соціальних закладах значною мірою знижує у літніх людей почуття самотності. Ефективність людино-тваринної взаємодії також підтверджується у дослідженнях впливу тваринної терапії на

поведінку підлітків з гострими психічними розладами. Так, результати експериментального дослідження (Stefanini, Martino, Allori, Galeotti, і Tani, 2015) [5]. вказують на те, що включення тваринної терапії до загальної системи терапевтичних заходів значно збільшує терапевтичний ефект на пацієнтів з розладами тривоги, настрою, харчування і шизофренією. Взаємодія з собакою була включена як комплементарний метод терапії в експериментальних дослідженнях.

Як висвітлюють науково-методичні джерела [4], програма передбачала структуровані сесії у відповідності з індивідуальними цілями терапії кожного з пацієнтів. Один раз на тиждень впродовж трьох місяців кожен учасник експериментальної групи взаємодіяв 45 хвилин з собакою та її провідником (утримувачем). Програма тваринної взаємодії поділялась на чотири фази: 1) знайомство з твариною та її провідником; 2) індивідуальна взаємодія з твариною; 3) групова робота з твариною; 4) обговорення участі у тваринній терапії.

Репертуар взаємодії під час сесій включав: ігрову діяльність, фізичний контакт з твариною, причісування тварини, кінологічну роботу (собаки виконували команди учасників групи), вигулювання тварини, та рухливі ігри (аджіліті). Результатами такої взаємодії були: значне покращення показників соціальної активності, позитивної емоційної взаємодії, зросла зацікавленість у роботі з твариною, зросла відвідуваність навчальних заходів в системі загальної освіти, та зменшились показники соціального само відчуження (Stefanini, Martino, Allori, Galeotti, і Tani, 2015) [5].

Таким чином, взаємодія з тваринами чинить загальний конструктивний вплив на психічне та поведінкове функціонування особистості. Причиною позитивного впливу взаємодії між людиною і твариною є психофізіологічні та біохімічні зміни мозкової діяльності людини. Після взаємодії в плазмі крові обох видів було зареєстровано значне збільшення  $\beta$ -ендорфіну, окситоцину, пролактину, фенілоцтової кислоти, та допаміну; значне зменшення кортизолу реєструвалось в людей. Домінуючим показником було збільшення окситоцину в людей і тварин, що вказує на біохімічну основу переживання приємних відчуттів у соціальній взаємодії. Окрім того, під час взаємодії також спостерігалось зниження артеріального тиску від 5 до 24 хвилин.

Результати цього дослідження доводять позитивний вплив тваринної терапії на самопочуття людини на біохімічному рівні, що є об'єктивним фізіологічним доказом її ефективності.

Дослідження румунських фахівців з дітьми з особливими потребами вказують на ефективність тваринної терапії у покращенні вербальних та невербальних комунікативних здібностей (Chitic і Rusu, 2016) [3]. До взаємодії зі спеціально навченими собаками долучаються діти дошкільного та молодшого шкільного віку з діагнозами порушеннями розвитку, спектру аутизму, церебрального паралічу, синдромом дефіциту уваги та гіперактивності, та помірної розумової відсталості. Науковий аналіз отриманих даних взаємодії собак і дітей дозволяє стверджувати про значні успіхи дітей у розвитку мовленнєвих здібностей, зниження гіперактивності, урізноманітнення поведінкової моделі, та збільшення показників вербальної і невербальної взаємодії з боку дитини як з собакою, так і з провідником.

Подібні результати були отримані іншими науковцями у цій галузі (Татаринцева, 2016), що вказує на неупередженість отриманих результатів [1].

Отже, взаємодія людини та тварини має корекційний, терапевтичний та загальний конструктивний ефект на психіку обох сторін такої взаємодії. Дослідження вказують на біохімічні основи позитивного впливу взаємодії як для тварин так і для людей. Цілеспрямоване використання такої взаємодії сприяє конструктивним змінам у психіці людини, що проявляється у пізнавальних та поведінкових змінах.

Залучення спеціально навчених собак для взаємодії з різними категоріями людей з метою психологічної роботи має великий потенціал для урізноманітнення методів психокорекції. Також, використання тваринної терапії як комплементарного методу терапевтичної роботи з людьми з особливими потребами може допомогти подолати процесуальні бар'єри взаємодії дефектолога, психолога та клієнта. Наукове вивчення людино-тваринної взаємодії в контексті психотерапевтичної роботи допоможе вітчизняним фахівцям розробити ефективні реабілітаційні програми.

### Список використаних джерел

1. Татаринцева Н. А. (2016). Каністерапія як метод роботи з молодими людьми з порушеними можливостями здоров'я (18-30 років) // *Вне Рамок, Вне Границ*. С. 121–124.
2. Banks M. R. & Banks W. A. The Effects of Animal Assisted Therapy on Loneliness in an Elderly Population in Long Term Care Facilities // *The Journals of Gerontology: Series A*. 2002. № 57(7). P. M428–M432.
3. Chitic V. & Rusu A. S. An Interdisciplinary Approach of Animal Assisted Therapy for the Special Needs Children // *The European Proceedings of Social & Behavioural Sciences*. 2016. P. 101–108.
4. Myers D. G. & DeWall N. C. *Psychology in Everyday Life* (3-rd ed.). New York : Worth Publishers, 2014.
5. Stefanini M. The use of Animal-Assisted Therapy in adolescents with acute mental disorders: A randomized controlled study // *Complementary Therapies in Clinical Practice*. 2015. № 21. P. 42–46





# МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: [www.msu.edu.ua](http://www.msu.edu.ua)

E-mail: [info@msu.edu.ua](mailto:info@msu.edu.ua), [pr@mail.msu.edu.ua](mailto:pr@mail.msu.edu.ua)

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>